

Los materiaal: roerend goed?

Over het inbrengen en gebruiken van losse materialen op (openbare) speelterreinen.

Artikel n.a.v. De Springzaad-studiedag 'Park in 't Wild' Antwerpen 26/5/16

Kris van Ingelghem – GoodPlanet Belgium, Springzaad.be

Welke meerwaarde bieden losse materialen en welke zijn het? Welke speltypes kunnen we onderscheiden? Tot slot geven we een overzicht van aandachtspunten maar niet zonder er oplossingen bij aan te bieden.

Enkele willekeurige observaties:

-Een vraag gesteld op een bijeenkomst met een twintigtal scholen: Beschikken jullie kinderen op de speelplaats over materiaal om dingen in te doen (potten, potjes, bekers, bakken,...)?

Bijna niemand stak zijn hand op terwijl verzamelen en transporteren typisch kinderspel is.

Naast de klassieke 'speelkoffers' biedt men haast geen los spel materiaal aan. Takken worden vaak verwijderd wegens 'te gevaarlijk', afgevallen bladeren wegens 'niet netjes'.

- Op openbare speelterreinen vinden we zo goed als geen losse materialen. Ze worden haast nooit bewust ingebracht, eerder vermeden. Ogeruimd staat netjes lijkt wel het uitgangspunt.

Laten we op zoek gaan naar de meerwaarde van losse materialen.

We beginnen met deze 'historische' quote.

De Theorie van de losse dingen: In een omgeving is de mate waarin beroep gedaan wordt op de **inventiviteit** en de **creativiteit** en de **mogelijkheden om echte ontdekkingen te doen recht evenredig aan het aantal mogelijkheden om te veranderen, te combineren, veelzijdig te gebruiken** (Nicholson, 1971)

Reeds in de jaren zeventig was er bij sommige ontwerpers het besef dat een speelterrein niet kant en klaar mag aangeboden worden aan de kinderen.

We stellen vast dat heel wat opdrachtgevers én ontwerpers hier nog vaak aan voorbijgaan. Een beetje observatie van de kinderen wijst ons nochtans snel de weg. Zoals ze dat ook doen met de 'vaste' speelaanleidingen geven kinderen snel een speelse invulling aan materialen die ze in hun omgeving tegenkomen. Ze gaan er creatief en fantasievol mee aan de slag, experimenteren en exploreren de mogelijkheden. Ze doen dit vaak in groep wat een extra troef is bij de ontwikkeling van sociale vaardigheden. Wanneer hun spel leidt tot eigengemaakte (eventueel bespeelbare) constructies komen ook technische, motorische en risicocompetenties aan bod.

Nog niet overtuigd? Dan nog maar een krachtige van Nicholson:

Architecten en ontwerpers hebben al het plezier met het ontwerpen en bezig zijn met materialen.

Echter: het plezier en de creativiteit zijn gestolen van de kinderen en de resulterende omgevingen zijn schoon, statisch en onmogelijk om mee te spelen.

Dit idee komt ook duidelijk terug in de [toekomstvisie schoolspeelplaatsen](#) (zie: 5 en 6) van Pimp je Speelplaats onder de noemers 'Plaats voor kunst, creativiteit en techniek' en 'Dynamisch en co-creatief' waar aandacht is voor losse materialen, tijdelijke constructies en inbreng van het publiek.

Het kan ook meer aandacht krijgen op openbare of opengestelde speelterreinen.

Kinderen zoeken variatie in hun spel.

Zelf staan ze er niet bij stil maar we kunnen spelvormen als volgt opdelen:

- **Constructiespel** minibouwsels, parcours, huisjes/kampen, bespeelbare constructies (klimmen, wippen, slingeren...)
- **Fantasiespel** piraat, winkel, moedertje en vadertje, soldaat, cowboy en indiaan, schooltje,...
- **Sociaal spel** afspraken maken, uitwisselen, samen zijn
- **Exploratief spel** natuur leren kennen - ontdekken
- **Experiment** eigenschappen leren kennen (poeders)
- **Regelspel - Sportief spel** knikkeren, bikkelen, volksspelen, klassieke kinderspelen
- **Receptief spel** kijken, luisteren, genieten
- **Muzisch spel** drama, beeldend, muziek, beweging, talig,
- **Repetitief spel** touwtje springen, hinkelen,...
- **Uitdagingsspel** hoogtes, snelheid, evenwicht, glijden, slingeren,

Het is een zinvolle oefening om in te schatten of via de gebruikers te weten te komen met welke materialen we deze spelvormen kunnen stimuleren én hoe er mee zal omgegaan worden.

Een mogelijke indeling van losse materialen

Niet alles is geschikt voor opengestelde terreinen of gebruik zonder begeleiding.

- **Natuurlijke materialen (levende natuur):** tak, stam, blad, vrucht, zaad, schors, stengel, bloem, kruid, houtskool, hooi en stro, raffia, hakselhout, gebeente, wol, vlas, pluim,...
- **Natuurlijke materialen (niet-levende natuur):** steen, grind, zand, leem, klei, mergel, zavel, water, metaal,...
- **Huisraad:** tafel, stoel, potten en pannen, beker/tas, bord, lepel, rasp, fles, molen, zeef, spatel, schuimspaan
- **Werktuigen:** tuinmateriaal, mes, bijl, schaar, vijl, zaag, boor, tang, hamer,...
- **Verbruikmateriaal:** Spijker, vijs, bout, metaaldraad, touw, lint, krijt, 'schrijfstenen', ...
- **Opslagmateriaal:** bak-kist, doos, ton, koffer, tas, emmer, pot, fles, ketel...
- **Spel toebehoren:** kegel, (rol)schijf, stok, ping-pongpalet,...
- **Speelmateriaal:** 'speelkoffer' / verkleedkoffer, natuurlijk speelmateriaal (reuzemikado, verstapschijven,...
- **Kosteloos materiaal:** brik, fles, papier/karton, blik,...
- **Groot constructiemateriaal:** palen, balk, plank, palet, touw, doek, dik karton, goten en leidingen, kosteloos materiaal...
- **Exploratiemateriaal** loep, potje, net, zoekkaart, zeil, verrekijker, magneet, kompas, meetlat,...

- **Verplaatsingsmateriaal:** fiets en co, kar, kruiwagen, rolstoel, skate- en rolbord

Wat kan je doen vanuit ontwerp en beheer?

Zorg voor een gevarieerd 'Natuurlijk materialenaanbod' via:

- Bomen en struiken bij voorkeur met (niet giftige) vruchtjes en planten met veel biomassa. Denk ook aan hoge (cyper)grassen en mossen.
- Water en verscheidenheid aan minerale en organische materialen. Laat afgevallen bladeren, gesnoeide takken, en afgezaagde stammen/takken en maaisel op het terrein.
- Aantrekkelijkheid voor wilde dieren of aanwezigheid van neerhofdieren (laten o.a. veren, haren, slakkenhuisje, eierschalen en beenderen na)
- Schrijfstenen en houtskool....

Zorg voor een goede indeling met aandacht voor niet of minimaal ingevulde plekken: zones voor kampenbouw, creahoeken, open speelaanleidingen, en leuke hoekjes, variatie in open (grasland, ruigte) en gesloten (haag, heg, struweel, bos) ruimte.

creatief met los materiaal

Aandachtspunten:

Vaak bekijkt men deze aandachtspunten als onoverkomelijke bezwaren.

Voor elke aandachtspunt zijn er echter mogelijke manieren om ermee om te gaan. We geven er telkens enkele mee. Ga vooral op zoek naar meerdere mogelijkheden, probeer de beste uit, evalueer en stuur bij waar nodig.

1. Risico's:

Losse materialen mogen geen onverantwoorde risico's met zich meebrengen.

-Gebruik scherpe en zware (werk)materialen enkel onder begeleiding. Leer gebruikers hoe er verantwoord mee om te gaan. Pas aan aan de leeftijd en de competenties.

-Bij het regelmatig nazicht van het terrein let je vooral op:

- Aanwezigheid van scherpe delen: vb nagels of grote splinters van een kapotte pallet, verroeste randen van potten enz.
- Aanwezigheid van harde losse materialen in opvangzones van speeltoestellen of speelaanleidingen.
- Uitstekende delen die risico tot botsen veroorzaken.
- Stabiliteit en hoogte van constructies die door kinderen zijn gemaakt.
- Zwaardere materialen die in de hoogte zijn aangebracht.
-

Het KB Veiligheid van speelterreinen stelt dat tijdelijke constructies niet onder de toepassing van het KB uitbating vallen als ze:

- door kinderen als element van hun spel gemaakt;

- voor een bepaalde periode bestaan; (de wet omschrijft geen specifieke tijdsspanne)

- niet door buitenstaanders worden gebruikt. (hoe dit interpreteren i.f.v. openbare domeinen?)

Hoewel niet als speeltoestellen beschouwd, maken ze deel uit van het speelterrein en moeten ze dus veilig zijn. Ze vallen onder verantwoordelijkheid van de uitbater.

2. Netheid

Inbrengen van losse materialen kan tot een zekere mate van 'slordigheid' en 'chaos' leiden. Bekijk dit niet te veel door de bril van de op orde en properheid gestelde volwassene.

Kinderen ervaren dit heel anders en kennen daar vaak hun eigen grenzen in.

Grijp enkel in als er onverantwoorde risico's ontstaan of als de 'meer chaotische plekjes' onaantrekkelijk worden om er te spelen. Doe dit indien mogelijk samen met de kinderen. Informeer het volwassen publiek ook over een zeker tolerantie vanuit het speelplezier van de kinderen.

3. Diefstal en vandalisme

Zorg voor stevig materiaal. Vermijd zeker breekbare kunststoffen en zachte metalen. Voorzie geen waardevolle losse materiaal en hou zware, harde materialen uit de buurt van vb. hokken met glasramen of andere breekbare elementen.

4. 'Materiaalzucht' en 'Materiaaldrift'

Het is mogelijk dat kinderen in hun zoektocht naar materialen nogal ver gaan: takken halen uit takkenrillen, hakselhout van paden, palen en stenen weghalen...

Dit hoeft niet altijd problematisch te zijn.

Je kan ervoor zorgen dat deze elementen niet zomaar te 'oogsten' vallen: vb. steek bij takkenrillen de takken stevig in elkaar en sluit ze bovenaan af met een zware tak/stam, vastgezet met een dwarsverbinding (metaaldraad of latje) tussen twee diep ingebrachte palen.

Verder kan je de kampenbouwzone ver weg maken van de takkenrillen en er voldoende losse takken te voorzien. Houdt stenen en eventueel takken weg van waterplekken als je niet wil dat deze erin terechtkomen. In waterspeelplekken kan je daar anders mee omgaan dan naar natuurgerichte waterpartijen.

Toch slagen kinderen er soms in om materialen over aanzienlijke afstanden te verplaatsen. Dit is nooit helemaal te voorkomen...

Conclusie

Losse materialen bieden zeker een interessante aanvulling op spelterreinen en zouden meer toegepast moeten worden. Vooral natuurlijke materialen zijn eenvoudig in te brengen en te beheren. Hiervoor is echter een open visie nodig die vertrekt vanuit de gebruikers zonder de aandachtspunten uit het oog te verliezen. Probeer het zeker eens uit.